ECLI:LV:AT:2020:0618.C33248119.16.S
Lietas Nr. C33248119, SKC-519/2020
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2020. gada 18. jūnijā

Senāts šādā sastāvā:
senatore referente Marika Senkāne,
senators Intars Bisters,
senators Valerijs Maksimovs

rakstveida procesā izskatīja maksātnespējīgās SIA „LATIZOLS" kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019. gada 9. oktobra spriedumu civillietā maksātnespējīgās SIA „LATIZOLS" prasībā pret /pers. B/ par zaudējumu atlīdzības piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] Maksātnespējīgā SIA (turpmāk arī – MSIA) „LATIZOLS" 2018. gada 7. decembrī cēla tiesā prasību pret /pers. B/, kurā, pamatojoties uz Civillikuma 1770., 1772., 1775., 1779. pantu un Maksātnespējas likuma 72.[1] panta trešo daļu, 92. pantu, 95. panta pirmo daļu un Komerclikuma 169. pantu, lūdza piedzīt no atbildētāja zaudējumus 36 700 EUR.

Prasība pamatota ar šādiem apstākļiem.

[1.1] Ar Rīgas rajona tiesas 2018. gada 31. maija spriedumu pasludināts SIA „LATIZOLS" maksātnespējas process.

Pārbaudot MSIA „LATIZOLS" grāmatvedības dokumentus, administrators konstatēja, ka sabiedrības debitors ir atbildētājs, kuram pret prasītāju ir neizpildītas saistības 36 700 EUR apmērā. Minētā saistība uzņēmuma bilancē uzrādīta kā 2012. gadā izdarīts aizņēmums.

Laikā līdz /datums/ atbildētājs bija SIA „LATIZOLS" valdes priekšsēdētājs ar tiesībām pārstāvēt sabiedrību atsevišķi.

Ar Jūrmalas pilsētas tiesas /datums/spriedumu pasludināts atbildētāja fiziskas personas maksātnespējas process.

Atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā kreditoru prasījumu pieteikšanas termiņā SIA „LATIZOLS" kreditora prasījumu par 36 700 EUR neiesniedza.

Ar Jūrmalas pilsētas tiesas /datums/lēmumu atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas process izbeigts, jo saistību dzēšanas plans ir izpildīts.

[1.2] Tā kā atbildētājs, būdams SIA „LATIZOLS" valdes priekšsēdētājs, savā fiziskās personas maksātnespējas procesā uzņēmuma kreditora prasījumu neiesniedza, tādējādi rīkojoties negodprātīgi un pretēji sabiedrības interesēm, viņa bezdarbība nodarīja sabiedrībai un tās kreditoriem zaudējumus 36 700 EUR apmērā, par ko Komerclikuma 169. panta otrajā daļā paredzēta valdes locekļa atbildība.

[2] Ar Rīgas rajona tiesas 2019. gada 26. aprīļa spriedumu prasība apmierināta un no /pers. B/ MSIA „LATIZOLS" labā piedzīti zaudējumi 36 700 EUR, nosakot prasītājai tiesības saņemt likumiskos 6 procentus gadā no zaudējumu summas līdz sprieduma pilnīgai izpildei (izsoles dienai).

[3] Izskatījusi lietu sakarā ar /pers. B/ apelācijas sūdzību, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2019. gada 9. oktobrī nosprieda apmierināt prasību daļēji.

No /pers. B/ MSIA „LATIZOLS" labā piedzīti zaudējumi 182,85 EUR.

Prasītājai noteiktas tiesības saņemt no atbildētāja 6% (sešus procentus) gadā no 182,85 EUR par laiku līdz sprieduma izpildei (izsoles noslēguma dienai).

Pārējā daļā, t.i. par 36 571,15 EUR zaudējumu atlīdzības piedziņu, prasība noraidīta.

Spriedums pamatots ar šādiem motīviem.

[3.1] No prasības pamatā norādītajiem apstākļiem izriet, ka par uzņēmuma zaudējumiem konkrētās prasības ietvaros ir atzīstami neatgūtie naudas līdzekļi, ko tas būtu saņēmis atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesa ietvaros, ja uzņēmuma valde būtu iesniegusi kreditora prasījumu.

Tādējādi tiesai jāvērtē, vai atbildētāja kā valdes locekļa rīcība, uzņēmuma vārdā neiesniedzot kreditora prasījumu savā fiziskās personas maksātnespējas procesā, ir bijusi tiesiska.

Šādi prasībā norādītie apstākļi saistāmi ar Komerclikuma 169. pantu un Civillikumā ietverto zaudējumu regulējumu, t.i. Civillikuma 1770., 1771., 1779. pantu, ņemot vērā arī Maksātnespējas likuma regulējumu.

[3.2] Lietā nav strīda par to, ka atbildētājs 2012. gadā ir saņēmis no SIA „LATIZOLS" aizdevumu 36 700 EUR.

Līdz ar to ir konstatēts neatgūtais debitoru parāds pret uzņēmumu 36 700 EUR. Tomēr, ņemot vērā prasības pamatā norādītos apstākļus, pareizs ir apelācijas sūdzības arguments, ka tas vien nepierāda zaudējumu apmēru.

Visas aizdevuma summas atzīšana par zaudējumiem būtu pieļaujama, ja prasība būtu celta par prettiesiska aizdevuma izsniegšanas rezultātā nodarītiem zaudējumiem, nevis par zaudējumiem, kas uzņēmumam radušies saistībā ar kreditora prasījuma neiesniegšanu atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā.

[3.3] Lai gan atbildētāja kā fiziskas personas saistības pret SIA „LATIZOLS" ir dzēstas, tomēr tas neatbrīvo atbildētāju no Komerclikumā noteiktās valdes atbildības par uzņēmumam nodarītiem zaudējumiem.

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 141. panta pirmo daļu un pirmo prim daļu, 73. panta otro daļu atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā kreditoru prasījumu iesniegšanas termiņa pēdējā diena bija 2014. gada 4. jūlijā.

Lietā nodibināts, ka laikā no /datums/līdz /datums/ atbildētājs bija prasītājas valdes priekšsēdētājs ar tiesībām pārstāvēt sabiedrību atsevišķi.

Savukārt atbilstoši Komerclikuma 221. panta pirmajai daļai valdes loceklim kā sabiedrības dalībnieku uzticības personai, kuram uzticētas svešas mantas pārvaldīšana, jāsekmē sabiedrības mērķu sasniegšana – dalībnieku ekonomisko interešu realizācija.

Līdz ar to valdes loceklim ir pienākums būt lojālam pret uzņēmumu kā patstāvīgu tiesību subjektu, pildot pienākumus kā krietnam un rūpīgam saimniekam atbilstoši Komerclikuma 161. panta pirmajai daļai, tajā skaitā jārūpējas par tā mantas saglabāšanu, atgūstot apgrozāmos līdzekļus – debitoru parādus.

Atbilstoši saprātīgai komerciālās apgrozības praksei atbildētājam kā krietnam un rūpīgam saimniekam bija pienākums iesniegt savā fiziskās personas maksātnespējas procesā SIA „LATIZOLS" vārdā sagatavotu kreditora prasījumu debitora parāda atgūšanai 36 700 EUR apmērā. Šo pienākumu atbildētājs nav izpildījis.

Tādējādi ir pierādīta atbildētāja bezdarbība, kuras rezultātā uzņēmumam zudusi iespēja atgūt tās aktīvu, kas savukārt radījis zaudējumus apmērā, kādus tas būtu atguvis atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesa ietvaros.

Atbildētājs nav iesniedzis pierādījumus, kas dotu pamatu viņa rīcību atzīt par atbilstošu krietna un rūpīga saimnieka mērauklai. Līdz ar to nav konstatējams Komerclikuma 169. panta trešajā daļā paredzētais priekšnoteikums atbildētāja atbrīvošanai no atbildības.

[3.4] Lietā nav iesniegti pierādījumi, ka atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā būtu bijis iespējams atgūt visu parāda summu.

No Jūrmalas pilsētas tiesas /datums/lēmuma, ar kuru apstiprināta atbildētāja fiziskās personas bankrota procedūras pabeigšana, un saistību dzēšanas plāna izriet, ka kreditoru galveno prasījumu kopsumma bija 1 025 858,30 EUR un tā izpildei noteikts trīs gadu un sešu mēnešu termiņš.

Tādējādi, ja atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā būtu pieteikts prasītājas kreditora prasījums 36 700 EUR, kreditoru galveno prasījumu kopsumma būtu 1 062 558,30 EUR (1 025 858,30 EUR + 36 700 EUR = 1 062 558,30 EUR).

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 6. panta 2. punktu un 147. panta ceturto daļu prasītājas kreditora prasījums veidotu 3,45% no visu kreditoru galveno prasījumu summas, un šādā proporcijā uzņēmumam būtu tiesības saņemt atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā kreditoru prasījumu apmierināšanai paredzētos naudas līdzekļus.

Konkrētajā gadījumā fiziskās personas maksātnespējas procesa ietvaros saistību dzēšanai novirzīti 5299,98 EUR.

Ievērojot minēto, atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā prasītājam būtu bijusi iespēja atgūt uzņēmuma līdzekļus 3,45% apmērā no 5299,98 EUR, proti, 182,85 EUR. Šī summa arī veido reāli nodarīto zaudējumu apmēru un ir piedzenama no atbildētāja, pārējā daļā prasība ir noraidāma.

[4] Par apelācijas instances tiesas spriedumu prasītāja MSIA „LATIZOLS" iesniedza kasācijas sūdzību, kurā lūdza spriedumu atcelt daļā, ar kuru prasība noraidīta, un lietu šajā daļā nodot jaunai izskatīšanai.

Kasācijas sūdzība pamatota ar šādiem argumentiem.

Konkrētajā gadījumā jebkādus secinājumus par aizdevumu atļautas vai neatļautas darbības aspektā varēja izdarīt tikai atbildētāja maksātnespējas procesa ietvaros administrators un tiesa. Taču tieši atbildētāja prettiesiskas darbības rezultātā, neiesniedzot uzņēmuma vārdā viņa fiziskās personas maksātnespējas procesā kreditora prasījumu, šādu vērtējumu nebija iespējams izdarīt. Tādējādi apgabaltiesai bija pamats konstatēt, ka atbildētājs rīkojies pretēji labai ticībai un, piemērojot Civillikuma 1. pantu, atzīt, ka ir mērķtiecīgi veiktas darbības, lai ne administrators, ne tiesa fiziskās personas maksātnespējas procesā ar aizdevumu saistītos apstākļus izvērtēt nevarētu.

[5] Atbildētājs paskaidrojumā par kasācijas sūdzību norādīja, ka tā nav pamatota, bet apelācijas instances tiesas spriedums ir pareizs.

Motīvu daļa

[6] Pārbaudījis lietā esošā sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā tas noteikts Civilprocesa likuma 473. panta pirmajā daļā, Senāts atzīst, ka Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019. gada 9. oktobra spriedums ir atceļams.

[7] Senāts par pareizu atzīst pārbaudāmajā spriedumā ietverto atziņu, ka izskatāmajā lietā zaudējumu tiesiskā sastāva noteikšanai piemērojams Civillikuma vispārējais regulējums, kā arī Komerclikuma 169. panta normas.

[7.1] Zaudējumu definīcija, paredzot, ka ar zaudējumu jāsaprot katrs mantiski novērtējams pametums, dota Civillikuma 1770. pantā.

Tiesību doktrīnā, atklājot minētās tiesību normas saturu, atzīts – mūsdienu valodā ar jēdzienu „zaudējums" saprot jebkādu mantas samazinājumu, zudumu vai bojājumu, kā arī peļņas atrāvumu, papildu izdevumus vai citas mantiski novērtējamas tiesību aizskāruma sekas (*sk. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 267.lp.*).

Līdz ar to jebkurš civiltiesiskā pārkāpuma rezultātā radies mantiski novērtējams zudums ir uzskatāms par zaudējumu Civillikuma 1770. panta izpratnē.

Jau cēlies zaudējums var būt vai nu cietušā tagadējās mantas samazinājums vai arī viņa sagaidāmās peļņas atrāvums (Civillikuma 1772. pants).

Abos gadījumos ir runa par interesi, saprotot ar to starpību starp cietušā iepriekšējo un vēlāko mantas stāvokli, ja tas izriet no parādnieka darbības vai bezdarbības neizpildīšanās (*sk. V.Sinaiskis. Latvijas civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1996, 141.lp.*).

„Tādējādi [..] zaudējumu pilnīgas atlīdzināšanas pamatuzdevums ir novērst (vismaz minimizēt) cietušā mantisko tiesību aizskāruma radītās negatīvās sekas, kas izpaužas kā mantas vērtības samazinājums, papildu izdevumi, peļņas (labumu) neiegūšana, vai nu atjaunojot tam piederošās mantas agrāko stāvokli, vai arī samaksājot atlīdzību par mantisko samazinājumu naudas izteiksmē" (*sk. Augstākās tiesas 2016. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-7/2016 (C39072411) 9. punkts*).

[7.2] Savukārt atbilstoši Komerclikuma 169. panta regulējumam valdes loceklim savi pienākumi jāpilda kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Valdes loceklis atbild par zaudējumiem, ko tas nodarījis uzņēmumam. Valdes un padomes loceklis neatbild saskaņā ar šā panta otro daļu, ja pierāda, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.

Nav šaubu, ka kreditora pieteikuma neiesniegšana sava debitora maksātnespējas procesā kreditoram rada zaudējumus, jo faktiski šādi tiek liegta iespēja parādu atgūt vismaz daļēji. Pretējo atbildētājs nav pierādījis. To, analizējot lietas apstākļus, pamatoti atzinusi arī apelācijas instances tiesa.

[8] Tomēr tiesai nebija pamata attiecībā uz izskatāmo strīdu piemērot Maksātnespējas likuma normas, konkrēti 164., 165. pantu.

[8.1] Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 164. panta pirmo daļu pamats parādnieka saistību dzēšanai ir fiziskas personas saistību dzēšanas plānā norādīto darbību izpilde.

Ja tiesa, izbeidzot saistību dzēšanas procedūru, konstatē, ka parādnieks ir atbrīvojams no parāda saistībām saskaņā ar šā likuma 164.pantu, tiesa

vienlaikus ar procedūras izbeigšanu atbrīvo viņu no saistībām, kuras norādītas fiziskās personas saistību dzēšanas plānā (Maksātnespējas likuma 165. panta piektā daļa).

[8.2] Tādējādi fiziskas personas atbrīvošana no saistībām ir iespējama vienīgi maksātnespējas procesa ietvaros un likumā noteiktajā kārtībā. Respektīvi, par dzēstām neizpildītajā daļā var atzīt tikai un vienīgi saistības, kuras tikušas likumā paredzētajā kārtībā norādītas un attiecīgi iespēju robežās pildītas fiziskas personas maksātnespējas procesā.

/pers. B/ saistības pret SIA "LATIZOLS" likumā noteiktajā kārtībā viņa fiziskās personas maksātnespējas procesā nav tikušas nedz norādītas, nedz vērtētas, nedz dzēstas, tādēļ Senāts par nepamatotu atzīst apelācijas instances tiesas secinājumu, ka atlīdzināmo zaudējumu apmēru veido neatgūtie naudas līdzekļi summā, kādā uzņēmums tos būtu atguvis atbildētāja fiziskās personas maksātnespējas procesā, atbildētājam rīkojoties tiesiski, iesniedzot attiecīgu kreditora prasījumu un panākot to daļēju dzēšanu.

[9] Kasācijas sūdzībā pamatoti norādīts uz to, ka tiesai atbildētāja rīcība bija jāvērtē arī no labas ticības aspekta.

[9.1] Civillikuma 1. pants nosaka labu ticību kā vispārīgu pienākumu visiem privāttiesiskās apgrozības dalībniekiem. Laba ticība doktrīnā tiek traktēta kā pienākums ievērot un respektēt citu personu pamatotās intereses (*sk. K. Balodis. Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās. Jurista vārds, 03.12.2002. Nr. 24*).

Uz to, ka īpaša vērība no labticīguma vērtējuma viedokļa ir veltāma gadījumiem, kuros viena fiziska persona tiesiskajās attiecībās darbojas personīgi un vienlaikus pārstāvot juridisku personu (paškontrahēšanās), norādīts arī judikatūrā.

Lai gan paškontrahēšanās Latvijas likumos nav aizliegta, tomēr jāņem vērā, ka šādos gadījumos ir paaugstināts tiesību ļaunprātīgas izlietošanas risks, un šim apstāklim var būt nozīme lietu izspriešanā. It īpaši tam jāpievērš uzmanība, izskatot prasījumus, kuri tiek pamatoti ar Civillikuma 1. pantā noteiktā labas ticības principa pārkāpumu (*sk. Augstākās tiesas 2014.gada 23.septembra sprieduma lietā Nr. SKC-2376/2014 (C11047613) 12. punktu).*

[9.2] Vispārīgi tiesību netaisnprātīgas izlietošanas tiesiskās sekas ir šo tiesību tiesiskās aizsardzības liegums. Tas nozīmē, ka gadījumā, kad persona netaisnprātīgi atsaucas uz kādām tiesībām, šai personai tiek liegta attiecīgo tiesību izlietošana. Tādējādi šajā gadījumā tiesību subjekta vēlmes (piemēram, prasījums, iebildumi, tiesiskās aizsardzības līdzekļi) negūst piepildījumu (*sk. Slicāne Evija. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds, 06.02.2007., Nr. 6 (459)*).

Tas nozīmē, ka negodprātīgas tiesību izlietošanas gadījumā personai tiek liegta tā aizsardzība, uz kādu tā būtu varējusi pretendēt, rīkojoties godprātīgi.

Līdz ar to konkrētajā gadījumā /pers. B/ rīcību, kā uzņēmuma valdes loceklim nepiesakot pretenzijas uz parāda piedziņu savā fiziskās personas maksātnespējas procesā, tiesai bija pamats vērtēt arī no labas ticības aspekta, konstatējot, vai šāda rīcība ir samērojama ar citu personu interesēm un akceptējama no tiesiskuma viedokļa. Tiesa to nav darījusi.

[10] Ievērojot minēto, kā arī to, ka apelācijas instances tiesa, nosakot atlīdzināmo zaudējumu apmēru, uz lietas apstākļiem nepareizi attiecinājusi Maksātnespējas likuma tiesību normas, kas varēja novest pie lietas nepareizas izpriešanas, uzskata, ka pārsūdzēto spriedumu nevar atzīt par tiesisku, tas ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474. panta 2. punktu, Senāts

nosprieda

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019. gada 9. oktobra spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.
Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore	M. Senkāne
Senators	I. Bisters
Senators	V. Maksimovs